

Okul Öncesi Döneme Yönelik Masal Kitapları İllüstrasyonları Bağlamında Çocuklarda İmgesel Düşünme

Imaginary Thinking in Children in the Context of Illustrations of Fairy Tale Books for Preschool Period

Dr. Aslı İNANLI*
Prof. Dr. Ali TOMAK**

DOI: 10.46641/medeniyetsanat.1200489

Araştırma Makalesi / Research Article

Öz

Okul öncesi dönemde masal kitaplarının niteliksel ve niceliksel kapsamı, çocukların sosyal, bilişsel, davranışsal, duyuşsal ve psikolojik açıdan gelişimi için önemli bir gramer oluşturmaktadır. Masalların hikâye örüntüsü ve illüstrasyonları çocukların ilgi odağı haline gelmekte, bununla birlikte davranışsal ve bilişsel gelişimler bakımından özellikle imgelem gücü ekseninde rol model niteliği taşıyabilmektedir. Bu bağlamda masal kitaplarındaki ilgi çekici olay örüntüsü ile illüstrasyonların bütüncül özellikleri çocukların imgesel gelişimiyle doğrudan temas edebilmektedir. Araştırmanın amacı; okul öncesi dönemde belirleyici bir gramer oluşturan masal kitabı illüstrasyonlarının, çocukların imgesel gelişimlerine ilişkin etkilerini analiz etmek ve kapsam gereği ilgi oluşturan problemlere kuramsal noktada alternatif çözüm sunabilmektir. Bu amaç doğrultusunda, 4 - 5,5 yaş aralığından oluşan denek ve kontrol grupları belirlenerek, 1 özel psikiyatristin ve Samsun Bahçeşehir Okulları Anaokulu Rehber Öğretmeninin deneyim ve rehberliğinde gruplar tarafından sözel olarak cevaplandırılmak üzere 2 adet veri kayıt formu oluşturulmuştur. Gözlem ve uygulamadan oluşan bu grup çalışması, 2 günde 3 adet masal kitabı okuma ve bu masal kitabı illüstrasyonlarının incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İmgelem, İmgesel Gelişim, Masal Kitapları, İllüstrasyon*

Abstract

The qualitative and quantitative scope of fairy tale books in preschool constitutes an important grammar for children's social, cognitive, behavioral, affective, and psychological development. The story pattern and illustrations of fairy tales become the focus of children's attention. In addition, they can be role models in behavioral and cognitive development, especially in the axis of imagination. In this context, the interesting event pattern in the fairy tale books and the holistic features of the illustrations can directly contact the imaginary development of children. Purpose of the research; The aim is to analyze the effects of fairy tale book illustrations, which form a decisive grammar in the preschool period, on the imaginary development of children and to offer alternative solutions at the theoretical point to the problematics that are of interest due to their scope. For this purpose, subject and control groups of 4 - 5.5 years old were determined, and 2 data recording forms were created to be answered verbally by the groups under the experience and guidance of

Bu makale, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü Görsel İletişim Tasarımı Anasanat Dalı bünyesinde hazırlanan "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında İmgelem Gücü ve Masal Kitabı İllüstrasyonları" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Bu tez kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından 28/02/2017 tarihli 28913907-600-E.5190 sayı numaralı etik değerlendirme belgesi hazırlanmıştır.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, asliinanli7@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3205-6901

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, alitomak@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4088-2111

1 private psychiatrist and Samsun Bahçeşehir Schools Kindergarten Guidance Teacher. This group study, consisting of observation and practice, was carried out in the form of reading 3 fairy tale books in 2 days and examining these fairy tale book illustrations.

Keywords: *Imagination, Imaginary Development, Fairy Tale Books, Illustration*

Giriş

Yaratıcılık yüzyıllar boyunca, olağanüstü insanlara özgü bir özellik olarak kabul edilmiş ve çoğunlukla sanat alanında kullanılmıştır. Bunun sebebi olarak yaratıcılığın, tasarım, edebiyat, müzik ve tiyatro gibi sanat dallarındaki doğal çıkarsamanın bir sonucu olarak akla geldiği söylenebilmektedir. Örneğin; astronomi, fizik, matematik, felsefe gibi bilim dallarıyla iç içe olan düşünürler tarafından sezgisel, düşünsel ya da gözleme bağlı olguların açığa çıkartılabilmesi için de hayal etmek yeterli olabilmektedir (Allen, 2013: 101-104). Yaratıcılık; sadece sanat için bir lütuf değil, evrenin bilimsel ve sosyolojik tüm alanları için de söz konusudur. Yaratıcı düşünceyi oluşturabilmek, geliştirebilmek ya da açığa çıkartabilmek için belirli yöntemler aracılığıyla verilen nitelikli bir eğitimle de yaratıcı olunabileceği görüşü dile getirilmektedir (Allen, 2013: 101-104). Nitekim yaratıcılık, entellektüel birikim ve becerilerden kaynaklanmaktadır ve bu beceriler çocukluk dönemlerinden itibaren gelişmeye başlar. Çocukluk döneminde hayal gücü ve algısal gelişim süreçleri doğru ve nitelikli bir eğitimle geliştirilirse, edinilen yaratıcı düşünme becerisinin yaşama uyarlanması mümkün olabilecek ve deneyimler aracılığıyla pekişebilecektir. Nitekim bu eğitimi oluşturan en önemli yapı taşları, iyi bir okuyucu, dinleyici ve izleyici olmaktır. Okurken, izlerken, dinlerken tüm duyuları kullanabilmek, analiz ve sentez yoluyla bir takım muhakeme becerilerini kullanarak bir durum veya imgeye bakmanın ötesinde onu görebilmek, yaratıcı hayal gücü gelişimi için çok önemli ayrıntılardır. Örneğin masal ve hikâye kitaplarının, bu becerilerin gelişiminde önemli katkı sağladığı düşünülmektedir (Güleç, 2008: 45). Dolayısıyla bu kitapların önemli ve dikkat çekici öğelerinden birisi olan illüstrasyonların, çocukta merak uyandırarak kitap okuma arzusunu geliştirdiği söylenebilir. Illüstrasyonların çocuğun okuduğu ya da dinlediği metni daha hızlı anlayabilmesini, ifade edilenleri hayal edebilmesini kolaylaştırdığı, böylelikle onun imgelem dünyasını biçimlendirdiği ve geliştirdiği söylenebilir. Bu safhalar, yaratıcı düşünce evresinin geliştirilmesinde temel unsur niteliğindedir. Bu kapsamda araştırmamızın amacı; okul öncesi dönem çocuklarında imgelem gücü gelişimi masal kitapları üzerinden değerlendirerek, konunun önemini gerekçe ve geçerlilik ilgisinde sunmaktır.

1. Okul Öncesi Eğitim ve Kapsamı

Erken çocukluk evresindeki eğitim süreci, çocuğun kişilik gelişimi, fiziksel, bilişsel, duyuşsal kazanımları, ilerleyen yaşlardaki davranış ve tutumlarıyla eşzamanlı olarak ilerlemektedir. Kuşkusuz, bir bireyin dünyaya gelişinden itibaren başlayan eğitim süreci ve bu süreçteki deneyimleri, fiziksel ve bilişsel kazanımları, ilerleyen yaşlardaki davranış gelişimlerine yön verici niteliktedir. Bireyin ailesiyle başlayan eğitim süreci, okul öncesi eğitim ve sosyal çevresiyle bütünlük olarak devam etmektedir. Bu dönemde aile, okul, çevre ve öğretmenlerin çocuğa yaklaşımıyla birlikte, çocukluktan erişkinliğe geçiş sürecinde okul öncesi eğitim dönemi her adımda belirleyici olabilmektedir. Dolayısıyla okul

öncesi eğitim, bireyin temel eğitim evresinin ilk basamağı olmakla birlikte, bu sürecin nasıl şekilleneceğine ilişkin bir ön izleme oluşturabilmektedir. Bu sürecin önemine dair netlik kazanması amacıyla dile getirilmiş çeşitli tanımlar ve açıklamalar mevcuttur.

Carlen'e göre;

“Bir ihtiyaç olarak okul öncesi eğitimi, 0 - 6 yaş dönemi çocuklarının tüm gelişimsel özellikleri ve yetenekleri dikkate alınarak, onların duygusal, zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan olumlu kişilik gelişimi kazanmalarını hedefleyen, nitelikli ve kapsamlı çevre olanakları sunan, ebeveyn ve kurumların birlikteliğiyle oluşturulan bir eğitim sistemi olarak belirtilmektedir (2012: 28).”

Diğer taraftan, okul öncesi eğitimin bireyin ilerleyen yaşlardaki alışkanlıklarını ve gelişimsel süreçlerini etkilemesine yönelik farklı bir açıklama mevcuttur.

“Yaşamın temelini oluşturan okul öncesi eğitimi döneminin özellikleri; zihinsel, duygusal, sosyal, fiziksel ve dil alanında gerçekleşen iç içe ve birbirine bağlı karmaşık süreçleri bilmeyi, desteklemeyi, geliştirmeyi, ihtiyaçları anlamayı ve onlara uygun eğitsel ortamı düzenleyebilmeyi gerektirmektedir. Bu süreçleri ve ihtiyaçları dikkate alan eğitsel çabalar, eğitim alanının ihtiyaçlarına cevap verdiği gibi, uzun vadede birçok olumlu etkiyi de beraberinde getirmektedir (Trepanier, 1999: 26).”

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ndeki değişikliklere göre, anaokulu ve uygulama sınıfı 38 - 66 ay, anasınıfı ise 48 - 66 ay olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla okul öncesi eğitimi 0 - 66 ay grubuna dâhil olan çocukları kapsamaktadır. “Bununla birlikte, 0 - 6 yaş dönemi konusunda çocukların gelişimsel süreçleri bakımından oldukça hassas olunması gereken bir evre olduğu, bu dönemde aile, eğitim kurumları ve çevrenin bütünsel çabasının çocuğun gelişimini her açıdan etkilediği unutulmamalıdır. Buna ilaveten, çocukların dönemsel ihtiyaçlarına ilişkin sürdürülen eğitsel çabaların, onların kişilik gelişimlerine olumlu etki etmesinin yanı sıra, çocukluktan erişkinliğe geçiş döneminde kalıcı etkiler yarattığı konusunda net açıklamalar mevcuttur”. Bu açıklamalar ışığında okul öncesi eğitim, çocuğun ilk yıllarından itibaren temel eğitim sürecinin başlangıcına kadar geçen yıllarda onların bireysel farklılıklarına göre şekillendirilerek, fiziksel, bilişsel, duygusal, psikomotor ve dil gelişimlerini önemli ölçüde destekleyen sağlıklı çevre olanakları ve sistematik eğitimin sunulduğu dönem olarak tanımlanabilmektedir (Bkz. Daihmen, 2009: 81).

2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında İmge ve İmgesel Düşünme

İmge sözcüğü terminolojik açıdan, gerçek ya da gerçeklikten uzak olguların çağrışımlar, izlenimler, duyular aracılığıyla bir tür imgesel görüntüye ya da çeşitli kurgulara dönüşmesi olarak ifade edilebilmektedir. İmgelem ise, bahsi geçen imgeler arasında yeni bağlamlar oluşturabilme, analiz ve sentez aracılığıyla çoğu zaman özgün kavramları imgelerle özdeşleştirerek yeni düşünceler oluşturabilme yetisi olarak tanımlanabilir. İmge ve imgelem yetisine ilişkin tanımlamalar farklı zamanlarda çeşitli felsefeciler, bilim insanları ve araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Örneğin; Wilamowitz ve Moellendorff'un tanımlamasıyla imge (2018); “Gerçekliğin yansımasından başka bir şey değildir. Yani imge yanılısamadır. Gerçekliğe sadık bir sunum olarak yorumlanır”. Einstein ise imgelem için; “Ben imgelemimi yazmak için bir sanatçı kadar yeterliyim. İmgelem bilgiden daha önemlidir, bilgi sınırlıdır, imgelem dünyayı kuşatır” şeklinde bir tanımlamayı uygun görmüştür. Bu ifadeler ve kavramlar, özellikle çocukluk dönemlerinde erken yaşlarda

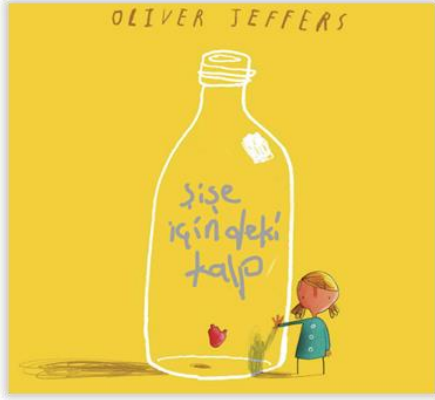
başlamakla birlikte, bu yeterliliklerin sağlıklı ve doğru gelişimi için yapılması gerekenler ve çocuğa sunulan imkânlar ayrıca ele alınması gereken hassas bir konudur. Okul öncesi dönemdeki çocukların imgesel düşünme güçlerine ilişkin gerçekleştirilen kuramsal çalışmalar ve sınıflandırmalar günümüze aktarılmakla birlikte, imge ve imgelem yetilerini geliştirmelerine yönelik öneri ve araştırmalar da konu bağlamında dikkate alınmalıdır. Örneğin; okulöncesi eğitimde çocukların imgelem becerilerinin sağlıklı şekilde ileri seviyelere taşınabilmesi için resimli kitaplar okunmasının yanı sıra drama etkinliklerinin de görsel algılarının uyarılması yoluyla bilişsel gelişimlerine de katkı sağladığı belirtilmektedir. J. Wadsworth' a göre; zihinsel gelişim ve imgelem; taklit, taklidin içselleşmesi, illüstrasyon açısından zengin kitaplar ve benzeri kaynaklarla gelişmektedir. Böylelikle bu iç eylemler sonunda "imgelem" ortaya çıkmaktadır (Wadsworth 2015: 44-52).

"İmgelerin birbirleriyle bağlantısını kurma gücü olan imgelemden yararlanmak, yaratıcı eğitimde çocuğun algılarını geliştirmek açısından önemlidir. İmgelemin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve yaratıcılığa dönüştürülebilmesi için kazanılmış yaşantılara, deneyimlere gerek duyulmaktadır. Bu deneyimleri elde etmek için drama, masal kitabı okuma saatleri, resim yapma gibi etkinlikler çocuklar için uygun çalışmalardır (Yalçın, 2003: 79-81)."

İmgelem gücünün geliştirilebilmesi amacıyla okullarda uygun fiziksel ve sosyal ortamlar sağlanarak çeşitli eğitsel çabalar ve aktivitelerle çocukların yaratıcı düşüncelerini geliştirmelerine ilişkin uygulamalar (drama, müzik, dans, kitap okuma, hikâyeler anlatma) vb. yapılabilmektedir. Bu etkinlikler çocukların sağlıklı evrelerden geçerek, eğlenerek öğrenmelerini sağlarken, imgelem güçlerini ve yaratıcılıklarını destekleyici kazanımları beraberinde getirmekte, ilerleyen eğitim - öğretim hayatlarında başarılı olmalarına, topluma yarar sağlayan, bilinçli bireyler olarak yaşamlarını sürdürmelerine imkân vermektedir.

3. Bilişsel Gelişimler Ekseninde Masal Kitabı İllüstrasyonları

Çocukların aileyle birlikte başlayan kitap okuma ve dinleme alışkanlıkları, okul öncesi eğitim kurumlarında onların gelişimsel özelliklerine göre daha kapsamlı olarak sürdürülmektedir. Çocukların davranış gelişimlerine yön verici olabileceği düşünülerek, ailede başlayan kitapla tanışma sürecinin okul öncesi dönem ve sonrasında devam eden eğitimde kitapların itinayla seçilmesi ve çocuğa sunulması göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Okul öncesi dönemde çocuk kitapları, çoğunlukla göz alıcı ve birbiriyle uyumlu renklere sahip farklı illüstrasyonlarla, 15 - 16 punto yazı karakterleriyle, görsel ağırlıklı olan sayfalarda 3 - 4 satırlık metinlerle ve ilgi çekici tasarımlarla donatılmış masal, öykü ve üç boyutlu kitaplar olarak sunulabilmektedir. Bu kitaplar, görsel ve dilsel uyarılarla birlikte, çocuğun ana diline dair ilk işleyişi sunmayı hedefleyen illüstrasyonların (çizgi, renk, doku ve tipografi bütünlüğü) bilinçte doğru izler oluşturmasıyla ve imgelem gücünü geliştirmeyi amaçlayıp davranış gelişimlerine olumlu katkılar sağlama kaygısıyla tasarlanmış olmalıdır.

Görsel 1. Oliver Jeffers, Masal Kitabı

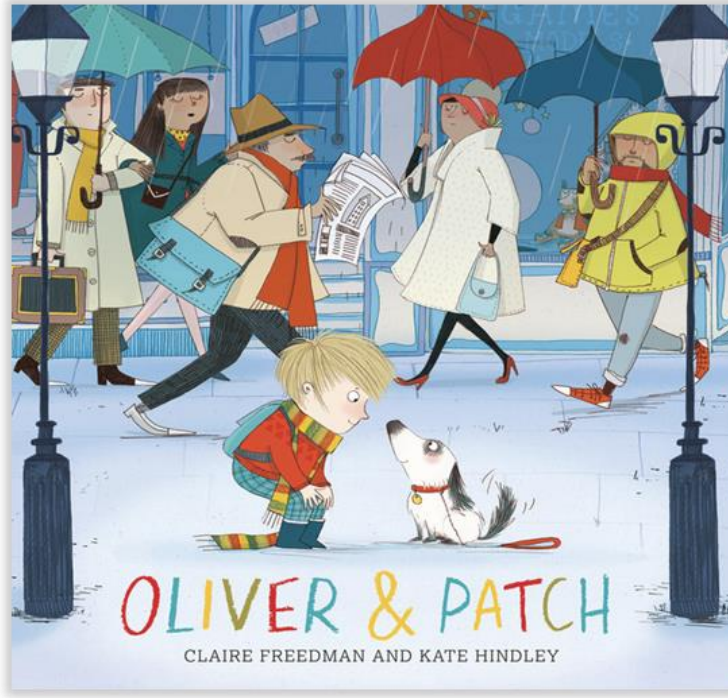

Görsel 2. Elena Odriozola, Masal Kitabı

Bilim insanları ve çocuk psikiyatristleri tarafından kanıtlanmış çeşitli bulgular ışığında yürütülen çalışmalar, 4 - 5,5 yaş grubu çocuklarının büyük bir kısmının masallara fazlasıyla ilgisi olduğunu kanıtlamıştır (Carlen, 2003). Ancak, okulöncesi dönem çocuklarının okuma-yazma eğitimine henüz hazırlık aşamasında oldukları düşünüldüğünde, görsel iletişim aracı olarak kitap illüstrasyonlarıyla, özellikle de masal karakterleri aracılığıyla iletişim kurdukları net bir şekilde ifade edilmektedir (Carlen, 2003). Bu sebeple, masal kitapları, metinsel içeriğinden ziyade, illüstrasyonlarıyla bu yaş grubu çocukları için dikkat çekici hale gelmektedir. Özellikle, çocuklar çok severek takip ettikleri veya model aldıkları karakterleri, bir masal kitabında gördüklerinde, hem çocuğun imgelem dünyasına ve duygu durumuna olumlu katkı sağlayabilir hem de bu durum kitabın satın alınmasını veya okunmasını kaçınılmaz hale getirebilir. Çünkü çocuklar okul öncesi evrelerde, iyi - kötü, doğru - yanlış, güzel - çirkin gibi kavramların ayrımını sağlıklı bir şekilde yapamadıkları için, tamamen duygusal davranmakta ve buna yönelik seçimler yapmaktadırlar. Dolayısıyla, bu dönemde nitelikli ve doğru kitap seçimi konusunda ebeveynlerin ve eğitimcilerin konu kapsamındaki araştırmaları doğrultusunda, bilinçli davranış ve tutum sergilemeleri, çocukların diğer gelişimsel aşamalarının sağlıklı seyretmesi açısından büyük önem taşıyabilir. Bu konunun önemine ilişkin aydınlatıcı açıklamalar bulunmaktadır.

Dağ'a göre (2015);

“Resimli çocuk kitapları, bir çocuğun dış dünyaya ilişkin karşı karşıya geldiği en önemli etkenlerden birini taşır. Geleceğin asıl sahibi olan çocuklara yönelik kitapların resimlenmesi de tasarlanması da yazılması kadar öneme sahiptir. İllüstrasyon bir çocuk kitabında yalnızca metni anlatan, metinle birlikte var olan öge olarak düşünülemez. Kimi zaman illüstrasyonlar bir metnin anlatmadıklarını tamamlar; özellikle “okul öncesi” döneme hitap eden çocuk kitaplarında, çocuklar bir yetişkinin kendilerine kitabı okumasının yanı sıra kendileri de resimleri “okur”. Bu da hayal gücünü, yorumlamayı geliştiren bir süreçtir.”

Görsel 3. Claire Freedman ve Kate Hindley, Masal Kitabı

Görsel 4. Hayao Miyazaki, Karakter Tasarımı

Konuyla ilgi oluşturan açıklamalar, çocuk ve masal kitabı illüstrasyonlarının önemine ve hassasiyetine ışık tutarken, çocuk kitabı illüstratörlerinin de gerekli bilgi ve donanıma sahip olarak illüstrasyonlarını gerçekleştirmeleri gerektiği konusuna da dikkat çekmektedir. Örneğin; masal kitapları alanında profesyonellik kazanmak isteyen “illüstratörlerin”, öncelikle farklı yaş grupları ve “algılama” düzeylerine ilişkin bilgi sahibi olması gerektiği de ayrıca vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu durumun, bir illüstratör için, farklı illüstrasyon tekniklerine hâkim olmayı, deneyselliği, eğlenceli çizimler yapabilmeyi, nitelikli deformasyon/yorumlama yeteneğini ve bir çocuğun bakış açısıyla severek, heyecan duyarak çizmeyi zorunlu kıldığı söylenebilmektedir. Nitekim, masal kitabı illüstrasyonlarının niteliğinden söz etmek, illüstratörlerin veya çizerlerin bilgi ve yeterlilik düzeyini, işlerine gösterdikleri sevgi ve saygıyı, disiplinli ve araştırmacı karakterlerini sorgulamayı da beraberinde getirmektedir. Örneğin; çocuk kitabı veya masal kitabı illüstrasyonları alanında yetkinlik kazanmış, ulusal ve uluslararası tasarımcılar ve illüstratörler (Hayao Miyazaki, Oliver Jeffers, Aishley Spires, Elena Odriozola, Eric Carle, Mari Kanstad Johnsen, Catarina Sobral, Behiç Ak) incelendiğinde, tıpkı bir çocuk gibi araştırmacı, eğlenceli, oyuncaklara, çizgi filmlere, animasyonlara, farklı deneyimlere ilgi duyan, sürekli gözlemleyen karakterlere sahip oldukları, ayrıca tasarımlarını büyük bir sevgi ve disiplin eşliğinde sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

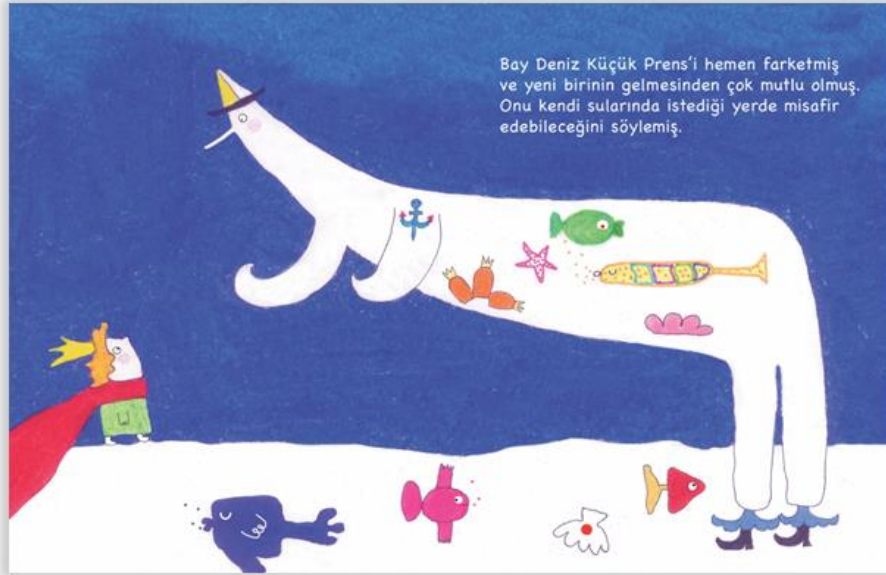
Görsel 5. Catarina Sobral, Masal Kitabı.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma konusu dâhilinde bir psikiyatrist, uzman rehberler ve grafik tasarım alanında uzman tasarımcılarla yapılan kişisel görüşmeler kapsamında, aydınlatıcı vargılara ulaşmak mümkündür. Örneğin; tasarım ilkelerine sadık kalınarak, hedeflenen yaş grubu özellikleri dikkate alınacak şekilde hazırlanmış 3 adet masal kitabı incelendiğinde, her birinin kendine özgü üslubu, çeşitliliği, bütünlüğü ve tekniği olduğu gözlemlenmiştir. Bu

Kitapların farklı yaklaşımları olmalarına rağmen dikkat çekmektedir. Gerek bilgisayar programları aracılığıyla gerekse manuel tekniklerle tasarım üslubuna uygun olarak alternatif yöntem ve materyaller ile (kolaj, pastel, suluboya, ekolin, akrilik vb.) gerçekleştirilen serbest çizgilerle ve dokularla oluşturulmuş masal karakterleri ve illüstrasyonları özellikle çocuklar tarafından ilgi çekici olduğu gözlemlenmiştir.

Çağımız olanaklarına paralel olarak hızla gelişen ve yenilenen dijital teknolojilerin sağladığı olanaklarla birbirine çok benzeyen, özgünlük ve kavramsal temadan uzak, sıradan tasarımlar göze çarpmaktadır. Bu durum her alanda olduğu gibi, masal kitabı tasarımlarına da yansıyor, grafik tasarım eğitimi almamış olmasına rağmen çeşitli programları bilen kişilerin yapabileceğini düşündüğü, niteliksiz, herhangi bir pedagog, psikiyatrist ya da uzman görüşü alınmadan gelişigüzel olarak hazırlanmış kitaplar raflarda yerini almaktadır. Dolayısıyla, farklı tekniklerle, bilinçli ve donanımlı tasarımcılar tarafından, özgün yaklaşımlar ve illüstrasyonlarla bir araya getirilmiş tasarımların başarılı bulunduğu ve çocuklar tarafından büyük ilgiyle karşılandığı görülmektedir. Masal kitabı illüstrasyonları ve tasarımı sürecinde, kitap tasarımının mutlaka görsel iletişim, grafik tasarım, illüstrasyon ve çocuk gelişimi psikolojisine ilişkin yeterli donanım ve deneyim sahibi olan tasarımcılar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği, bilim insanları ve araştırmacılar tarafından en önemli kriter olarak dile getirilmiştir (Bkz. Bangler, 2003: 405-408). Diğer taraftan, illüstrasyon ve grafik tasarım eğitimi almamış, estetik algı ve entelektüel düzeyi olmayan, çocuğun gelişimsel süreçleri dikkate alınmayarak gerçekleştirilmiş masal kitabı illüstrasyonları ve tasarımları, çocukların imgelem düzeylerini olumsuz etkileyebilecek kitapların artmasına neden olabilmektedir. Yapılan araştırma ve uygulamalarla bu fikirler desteklenmiştir. Çocuklara hem okuma alışkanlığı kazandırılması hem de görsel, algısal, imgesel yeterliliklerinin ve arzu edilen diğer becerilerinin ileri seviyelere taşınabilmesi için masal kitaplarının, bu konuda yeterli deneyime ve yetkinliğe sahip tasarımcılar aracılığıyla hazırlanmış olmasının son derece önemli olduğu görülmüştür. Konunun problematiği doğrultusunda, uzman illüstratörler ve alanına hâkim tasarımcılar tarafından hazırlanan masal kitabı illüstrasyonlarının çocukların gelişimsel süreçleri dâhilinde gerekli bir karakter sergilediği doğrulanmaktadır.

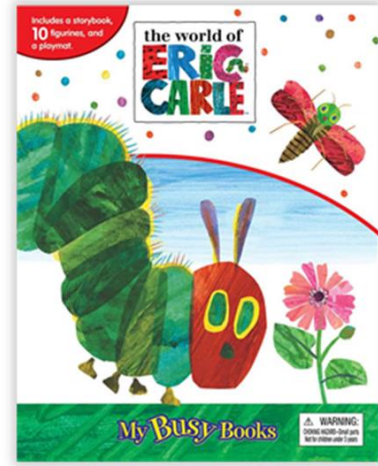

Görsel 6. Aslı İnanlı, Masal Kitabı

Masalların ve masal kitaplarının, özellikle 4 - 5,5 yaş grubu tarafından büyük ilgiyle karşılandığı, kitap içeriğinin ve illüstrasyonlarının merakla incelendiği görülmüştür. Örneğin; araştırma konusu evreni olarak MEB anaokulları, örneklem olarak ise Samsun ölçeğinde Bahçeşehir Anaokullarında, 4 - 5,5 yaş grubu çocuklarıyla yapılan gözlem ve uygulama sonucunda, tasarım ilkelerine uygun, başarılı illüstrasyonlarla donatılmış kitapların çocuklar tarafından heyecanla incelendiği, sorular sorulduğu ve hikâyenin tekrar okunmasının istendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, sevdikleri masal karakterleriyle ilgili kısa hikâyeler anlattıkları ve imgesel becerilerini fazlasıyla kullanabildikleri, psikomotor davranışlarla taklit ve benzeri hareketler sergiledikleri, drama yaptıkları gözlemlenmiştir. Araştırma uygulamasının detaylı kapsamı çerçevesinde denek grupları ile sözlü olarak çalışma yapılmış olup, elde edilen veriler Tablo 1 ve Tablo 2 şeklinde belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak, araştırma konusu kapsamında oluşturulan ölçeklere göre; masal kitabına ait olay dizisinin çocukların imgelem gücü gelişimlerini harekete geçirerek merak uyandırdığı ve bilişsel açıdan onları kendi hikâyelerini yaratmaya, boyama ve çizim eylemlerine teşvik ettiği söylenebilmektedir (Bkz. Tablo 1 ve 2). Bununla birlikte, çocukların kitabın illüstrasyonlarına hikâyeden daha fazla ilgi gösterdiği, renkleri, biçimleri ve karakterleri özenle inceleyerek karakterlerin aynısını çizmek istedikleri görülmüştür. Bu gözlemlere dayanarak, masal kitaplarının olay örüntüsünün ve illüstrasyonlarının çocukların çeşitli gelişimlerine büyük yararlar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda yer alan örneklerde de görülebileceği üzere, canlı renkler, sıradışı ve dikkat çekici illüstrasyonlar, çocukların ilgisini çekerek, imgelem güçlerini harekete geçirmeye teşvik etmektedir.

Görsel 7. Aslı İnanlı, Masal Kitabı, 2017

Görsel 8. Eric Carle, Masal Kitabı, 1970

Tablo 1. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Masal Kitaplarının Bilişsel, Duyuşsal ve Psikomotor Gelişimine İlişkin Becerileri Ölçme Düzeyi

Öğrenciye Sorulan Sorular	Öğrenciden Beklenen Yanıtlar	D	Y
Ne? (Hikâyenin ismi nedir?)	Denizkızı ve âşık devler.	✓	
Nerede? (Hikâye nerede gerçekleşiyor?)	Dağda ve denizde gerçekleşiyor.		X
Kim? (Masaldaki kahramanların isimleri nedir? Dağ ve Denizin içinde neler vardır?)	Dağ, deniz ve denizkızı, dağ ve denizde, mercan kayalıkları, gemiler, güneş, uğur böcekleri, çiçekler, çam ağaçları, inci kolyeler vardır.	✓	
Ne zaman? (Masaldaki karakterler arasında geçen belirli bir olayın zamanı sorulur)	Bir gün denizkızı, dağ ve denizin yanına gelince iki arkadaşı, kavga etmeye başlıyorlar.	✓	

Tablo 2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Masal Kitaplarının Bilişsel, Duyuşsal ve Psikomotor Gelişimine İlişkin Becerileri Ölçme Düzeyi

Öğrenciye Sorulan Sorular	Öğrenciden Beklenen Yanıtlar	D	Y
Ne? (Hikâyenin ismi nedir?)	Zıpır sürekli televizyon izliyor.	✓	
Nerede? (Hikâye nerede gerçekleşiyor?)	Zıpır ve ailesinin evinde gerçekleşiyor.		X
Kim? (Masaldaki kahramanların isimleri nedir?)	Zıpır, Süper Tavşan ve Kokoza.		X
Nasıl? (Zıpır televizyon izlemekten nasıl vazgeçiyor?)	Bir gece korkunç bir kâbus görüyor ve televizyon izlemeyi bırakıyor.		X
Neden? (Zıpır neden okul çıkışında arkadaşlarının yanına gidiyor?)	Çünkü arkadaşlarıyla hep birlikte oynamak istiyor.	✓	
Ne zaman? (Süper Tavşan ne zaman televizyondan fırlayıp Zıpırın evine giriyor?)	Akşam saatinde.		X

Tablo 3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Masal Kitaplarının Bilişsel, Duyuşsal ve Psikomotor Gelişimine İlişkin Becerileri Ölçme Düzeyi

Öğrenciye Sorulan Sorular	Öğrenciden Beklenen Yanıtlar	D	Y
Ne? (Hikâyenin ismi nedir?)	Aç Tırtıl.	✓	
Nerede? (Hikâye nerede gerçekleşiyor?)	Cevap alınamadı.		X
Kim? (Masaldaki kahramanların isimleri nedir?)	Tırtıl, çilek, elma.	✓	
Nasıl? (Tırtıl bir günde nasıl bütün meyveleri yiyor?)	Çok aç olduğu için.	✓	
Neden? (Tırtıl neden özellikle elmadan yemiştir?)	Çünkü o bir elma kurdudur.	✓	
Ne zaman? (Meyvelerin hepsi ne zaman bitiyor?)	4. gün bitiyor.	✓	

Araştırmanın konusu kapsamında tablolarda yer verilen bilgilerden ve elde verilerden anlaşılacağı üzere, ilk tabloda toplamda üç adet sorudan doğru cevap alınırken, bir adet soruya yanlış cevap verildiği görülmektedir. İkinci tablo dikkate alındığında ise; altı sorudan ikisine doğru yanıt verildiği, kalan dört sorunun ise yanlış yanıtlandığı gözlenmektedir. Çocukların, bazen çevresel faktörler (televizyon, sinema, çizgi film ve animasyon, oyuncak sektörü vb. gibi) bazen de psikolojik ve davranışsal değişimlerinden kaynaklı olarak, masal karakterlerinden oldukça etkilendikleri gözlemlenmiştir. Masal kitapları ile ilgili sorulan

soruların sonucunda; özellikle, 4 - 5,5 yaş aralığındaki çocukların sevdikleri ve ulaşmak istedikleri masal karakterlerini kendilerine model alarak, gerçekte var olduğu izlenimine kapılarak, taklit etme eğilimi gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte, araştırmalar sonucunda ulaşılan vargılara göre, çocuk psikiyatristlerinin fikir birliği açısından benzer açıklamaları olduğu dikkat çekmektedir. Bu değerlendirmelere göre; çocukların kişilik özelliklerinin büyük çoğunluğunun 4 - 5,5 yaş civarında olduğu ve ilerleyen yaşlarda değiştirilmesi zor alışkanlıklara dönüşebildiği bilgisine ulaşılmıştır. (Uslu ve Yılmaz, kişisel görüşme, 2017). Sonuç itibarıyla, okul öncesi dönem çocuklarının seviyesine uygun olarak “5N1K” soruları ile oluşturulan tablolar ile masal kitabı illüstrasyonları ve karakter tasarımlarının masal kitabının en önemli ögesi olduğu kanısına varılabilmektedir. Buna göre, çocukların ilerleyen yaşlardaki evreleri ve imgesel gelişimlerinin çevrelerindeki her bir uyarandan etkilenebileceği, onun tarafından yönlendirilerek biçimlendirilebileceği unutulmayarak, bilimsel ölçütlere ve uzman görüşlerine uygun hikâyeler oluşturulması, buna uygun tasarımlar yapılması, değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Sonuç

Konunun amacı ve amaçla ilgi oluşturan problem kapsamında ulaşılan vargılar, okulöncesi dönem çocuklarında gerek bilişsel ve duyuşsal, gerekse psikolojik ve imgesel evreler bağlamında masal kitaplarının tasarım niteliğinin dikkate alınması gereken bir süreç olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, okulöncesi dönem çocuklarına ilişkin hazırlanarak satışa sunulan çoğu masal kitabının genel itibarıyla tasarım ilkeleri prensiplerine dikkat edilmeden tasarlandığı ve bu kitapların, çocukların gelişimsel evreleri ve imgelem düzeyleri ciddiye alınmadan denetimsiz şekilde piyasaya sunulduğu açıkça görülmektedir. Bu konuda uzman psikiyatrist ve alanına hâkim uzmanlarla iş birliği içinde olmayan yayınevlerinin ticari çıkarları doğrultusunda hazırlanarak satışa sunulan pek çok masal kitabı olduğu gözlenmektedir. Araştırma konusu ekseninde gerçekleştirilen sözlü ve ankete dayalı uygulamada, toplamda 5 okulöncesi dönem çocuklarından oluşan 2 ayrı denek grubu oluşturulmuştur. Bu gruplara (çocukların gelişimsel ve eğitsel seviyesine uygun olarak) masal kitapları okunarak, 5N1K soruları yöneltilmiştir. Çocuklara her bir masal kitabı okunarak bu kitapları incelemeleri ve onlara yöneltilen soruları yanıtlamaları istenmiştir. Çocuklar için seçilen kitaplar; Aç Tırtıl (Eric Carle), Denizkızı ve Aşık Devler (Catarina Sobral), Süper Tavşan (Axel Scheffler) şeklinde belirlenmiştir. Toplamda 10 öğrenciden, 10 adet doğru cevap, 6 adet yanlış cevap alınmıştır. Genel itibarıyla değerlendirildiğinde ise; doğru cevapların çoğunlukta olması, okunan masal kitaplarının hem hikayesel hem de illüstratif olarak başarılı bulunduğu sonucuna erişilebilir. Bu kitaplar tasarım ilkeleri ve kriterleri açısından ele alındığında; metin düzenlemelerinin çocukların okuyabileceği büyüklükte olması, karakter seçimlerinin ve illüstrasyonların çocukların imgelem düzeylerini destekleyecek ve onları hayal dünyasında yaratıcı seviyelere eriştirebilecek şekilde seçilmesi, kitapların başarılı olduğunu göstermektedir. Mevcut kitapların bazıları uzman rehberler ile birlikte analiz edildiğinde, masal kitaplarındaki tasarımların, illüstrasyonların, karakterlerin ve metinsel içeriklerin çocukların yaşlarına ve bilişsel özelliklerine uygun olmadığı, (korkutucu, yaş özelliklerine uygun olmayan karakterler, içerikle ilintisiz mekânlar, Türkçe dilbilgisine aykırı ve olumsuz söylemler (argo, küfür vb.) çocukların psikolojik ve imgesel yönden olumsuz örnek teşkil eden içerikler taşıdığı görülmektedir. Konu çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan çalışma, analiz ve uygulamalar, söz konusu vargıları doğrulamıştır. Çocukların gerek okulöncesi dönem eğitimlerinin sağlıklı ve içeriğe uygun bir şekilde ilerletilebilmesi gerekse ilerleyen

yaşlardaki kişilik ve imgesel gelişimlerinin arzu edilen şekilde sürdürülebilmesi açısından ailelerin ve eğitimcilerin bu konuda yeterli hassasiyet ve sorumluluğa sahip olması önem taşımaktadır. Nitekim çocukluk dönemi, karakter gelişimi, alışkanlıklar, model alınan davranışsal özellikler, bilişsel ve imgesel yeterlilikler noktasında oldukça hassas ve bilgi gerektiren bir evredir. Bu sürecin doğru şekilde nesillere ve topluma aktarılabilmesinde okuma kültürü ve okunan materyallerin niteliği konunun problemi çerçevesinde önem taşımaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı ve donanımlı birey olmanın ilk adımı olan okulöncesi dönem konusunda gerekli bilinç oluşturularak, çocukların psikolojik, bilişsel ve imgesel gelişimleri çerçevesinde masal kitaplarının özenli ve tedbirli şekilde hazırlanması yararlı bir tutum olacaktır.

Kaynakça

- Allen, M. (2013), *Education of Children*, New York: Walvon.
- Bangler, E. (2003), *Psychology of Children*, England: Yoen.
- Cantekinler, O. (2005), *Erken Çocukluk Eğitiminde Okuma ve Anlama Becerisinin Geliştirilmesi*, Eskişehir: İz.
- Carlen A. (2003), *Visual Communication*, New York: Go Chissom.
- Dağ, S. (2015), *İllüstrasyonun İkinci Altın Çağı*, İstanbul: Grafik Kitaplığı.
- Daihmen, W. (1995), *Childhood Education*, Hamburg: Toys.
- Güleç, H. Ç. (2008), *Okul öncesi Eğitime Giriş, Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri*, (Ed: G, Haktanır), Ankara: Anı.
- Trepanier S., M. L. ve Romatowski, J. A. (1999), *The Influence of Children's Literature On Gender Role Perceptions: A Reexamination*, Early Childhood Education Journal.
- Wadsworth, J. (2015), *Piaget'nin Duyuşsal Ve Bilişsel Gelişim Kuramı*, İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Wilamowitz ve Moellendorff, (2018), *Platon, Vol. 1: Leben und Werke (Classic Reprint)*, Forgotten Books Publishes.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. Jeffers (2000). Şişe İçindeki Kalp. <https://funtoread.com.hk/en/product/the-heart-and-the-bottle-oliver-jeffers/>

Görsel 2. Odriozola (1999). <https://www.etxepare.eus/en/illustrator-elena-odriozola-shortlisted-for-the-hans-christian-andersen-award>

Görsel 3. Freedman ve Hendley, (2015). Oliver and Patch. <https://www.amazon.co.uk/Oliver-Patch-Claire-Freedman/dp/0857079549>

Görsel 4. Miyazaki, (1988). Komşum Totoro. <https://www.google.com/search?q=hayao+miyazaki+kom%C5%9Fum+totoro&client=sa>

fari&channel

Görsel 5. Sobral, (2014). Main Opa.

<http://micaiillustration.blogspot.com/2014/03/catarina-sobral-2014-winner-of.html>

Görsel 6. İnanlı, (2017). Küçük Prens ve İki Komşu.

Görsel 7. İnanlı, (2017). Küçük Prens ve İki Komşu.

Görsel 8. Carle, (1988). Aç Tırtıl.

Bu makale iThenticate intihal tespit yazılımıyla taranmıştır. / This article has been scanned by iThenticate plagiarism detection software.

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. / In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

Araştırma iki yazar tarafından yürütülmüştür (Katkı Oranı: %60 / %40). / The research was conducted by two authors (Author Contribution: 60% / 40%).

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır. / There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.